

Yama in the Aspects of Astrology and Buddhism

Chamnong Kanthik¹

Abstract

This academic article has as its objective a comparative study of Mrityū in the Horāshastra and also in the Tipitaka's teaching, and examines the knowledge of astronomy and its links to astrology. Some astronomers say that astronomy is a branch of science that is unrelated to astrology. But astrologers consider that the stars in the sky influence on human lives, and forecasting the past and future could not exclude the stars. Moreover, Astrology has more meaning and influence that does not appear in astronomy, especially Mrityū, the star that is a harbinger of change and usually means death, disaster and misfortune. In the Buddhist teachings, Mrityū is Yama or MaccuRāja.

The result reveals that Yama, Mrityū, or MaccuRāja has the same meaning: death, or one who takes life away. When Yama comes or Mrityū orbits, it is believed that death will occur. The persons who are predicted to die are naturally afraid of the star of Mrityū, for death is a companion of life, which no one can avoid: birth, aging, illness, and death. The Tipitaka, describes stories of Yama and death clearly, especially in Devadūta Sutta, including the Buddha's teaching for directing the way to go beyond Yama, or the orbit of Mrityū, by accepting the truth and making more merit, for reaching a better life after death by increasing his level of goodness. In addition, the best way to avoid the death is to remove attachments, then he will not be born again, and will not die again, and will never see Mrityū ever again.

Keywords: Yama, Mrityū, Tripitaka, Astrology

¹ Associate Professor, Ph.D., Pali and Sanskrit Program, Department of Oriental

พระยายมในมิติทางโหราศาสตร์และพระพุทธศาสนา

จำนง คั่นธิก²

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาเทียบเคียงมฤตยูที่ปรากฏในวิชาโหราศาสตร์และหลักธรรมในพระไตรปิฎก และได้ประมวลความรู้เรื่องดวงดาวในทางดาราศาสตร์และโยงมาถึงโหราศาสตร์ นักดาราศาสตร์บางท่านได้กล่าวว่าดาราศาสตร์เป็นวิทยาศาสตร์แขนงหนึ่งไม่เกี่ยวกับโหราศาสตร์ แต่นักโหราศาสตร์ถือว่าดวงดาวในท้องฟ้ามีอิทธิพลเกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์และการทำนายอดีตและอนาคตจึงไม่สามารถแยกจากดวงดาวได้ เมื่อทางโหราศาสตร์ได้มีการเพิ่มความหมายและอิทธิพลบางอย่างที่ดาราศาสตร์ไม่มี โดยเฉพาะความมฤตยูนั้นในทางโหราศาสตร์มีค่าทำนายไปในทางเปลี่ยนแปลงซึ่งส่วนมากจะหมายถึงความตาย ความล้มจมวิบัติ และเคราะห์ร้าย ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มฤตยูคือ พระยายมหรือมัจจุราชนั่นเอง

ผลการศึกษาพบว่า พระยายม มฤตยู หรือมัจจุราช ก็ล้วนให้ความหมายเหมือนกันคือความตายหรือผู้พรากชีวิต เมื่อพระยายมมาถึงหรือมฤตยูโคจรก็เชื่อกันว่าความตายจะมาเยือน คนที่ถูกทำนายจะมีความรู้สึกลัวความมฤตยูโดยปริยายเพราะความตายเป็นธรรมคู่ชีวิตคือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ในคัมภีร์พระไตรปิฎกก็ได้บรรยายถึงเรื่องของพระยายมและความตายไว้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในเทวทูตสูตร รวมถึงพระพุทธพจน์ที่ตรัสชี้ทางให้ข้ามพ้นจากพระยายมหรือมฤตยูโคจรด้วยการยอมรับความจริงและประกอบกุศลให้มากขึ้นเพื่อว่าหลังตายแล้วจะได้ไปสู่พบภูมิที่ดีตามกำลังของกุศล และวิธีที่หนีความตายได้เด็ดขาดคือ การกำจัดอุปาทาน ความยึดมั่นตัวตนซึ่งเข้าถึงความไม่เกิดอีก จะไม่ตายอีก จึงไม่พบกับมฤตยูเป็นนิรันดร์กาล

คำสำคัญ: พระยายม,มฤตยู,พระไตรปิฎก, โหราศาสตร์

² รองศาสตราจารย์ ดร.,อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาภาษาบาลีและสันสกฤต

ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัยมหาวิทยาลัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเจียงซี ประเทศจีน

zping1992@163.com

บทนำ

เนื่องจากความเชื่อของสังคมไทยในปัจจุบันส่วนหนึ่งเชื่อถือโหราศาสตร์ค่อนข้างสูง มีนักโหราศาสตร์หลายสาขาทำนายดวงเมือง ดวงบุคคลที่มีชื่อเสียง และดวงชะตาของบุคคลทั่วไป บางครั้งมีคนทำนายนักโหราศาสตร์ชื่อดังอีกว่าทำนายตามหลักวิชาโหราศาสตร์โดยบริสุทธิ์ใจ หรือมีนัยทางการเมืองแอบแฝง ในวันที่ 6 มีนาคม 2559 ดาวมฤตยูหรือยูเรนัสได้โคจรทับดวงเมือง ซึ่งดวงเมืองขณะสร้างกรุงเทพฯ โหราศาสตร์ราชสำนักได้ผูกดวงไว้ที่ลัคนาราศีเมษ เมื่อดาวมฤตยูโคจรเข้าราศีเมษจึงมีโหราจารย์ทำนายว่าจะเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ และมีสื่อนำไปเผยแพร่ยังทำให้เกิดวิพากษ์วิจารณ์ และทำให้เกิดความหวาดกลัวแก่บุคคลที่เชื่อถือคำทำนายดวงดวงในทางดาราศาสตร์ และคำทำนายทางโหราศาสตร์ ก็มีความสัมพันธ์ที่ขึ้นอยู่กับหลักวิชาในการหาความจริง แต่ชื่อของดาวมฤตยูที่แปลทั่วไปว่าดาวมรณะหรือความตายหรือดาวพระยมย่อมทำให้เกิดความหวาดกลัวแก่คนทั่วไป ในฐานะที่ชาวไทยส่วนมากเป็นชาวพุทธ มีธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นหลักในการดำเนินชีวิต จึงต้องเข้าใจและยอมรับเรื่องความตาย เพราะมีพระพุทธพจน์เป็นอันมากที่ตรัสเรื่องมัจจุราชมรณะหรือความตายที่เป็นพระสูตรขนาดยาว และเป็นมรณสติให้ระลึกในชีวิตประจำวัน เมื่อเราเข้าใจและคุ้นเคยกับความตายแล้วจะได้คลายความหวาดกลัวในดาวมฤตยูโดยปริยาย เพราะว่าความวิตติใดๆที่คนกลัวนั้นจะยิ่งไปกว่าความตายไม่มี ถ้าทำความเข้าใจกับความตายได้จะเกิดความมั่นคงในชีวิตของปัจเจกบุคคล และความมั่นคงในการทำหน้าที่เพื่อส่วนรวม ผู้เขียนขอยกธรรมบทคาถาในมลวรรคที่บรรยายเกี่ยวกับพระยายมความว่า

ปณฺฑุปลาโสวทานิสี

ยมปุริสาปิ จ ตํ อุปภูจิตา

อุยโยคมฺเข จ ติฏฺฐติ

ปาเถยฺยมปิ จ เต น วิชชติ

บัดนี้ ท่านเหมือนใบไม้เหลือง(ใกล้ร่วง) แม้บุรุษของพระยาก็ปรากฏแก่ท่านแล้ว

ท่านตั้งอยู่ใกล้ทางของความเสื่อม แม้เสปียงของท่านก็ไม่มี (จุททกนิกาย ธรรมบท, 2556, น. 42)

“พระยายม” ในแง่ของภาษา เมื่อคนทั่วไปพิจารณาแล้วจะมีความรู้สึกคล้ายกัน คือ กลัว และคำว่า “พระยา” แม้จะเป็นชื่อบรรดาศักดิ์ในระบบศักดินา แต่เข้าใจแน่นอนว่า “ยม” ไม่ได้รับยศพระยาจากระบบศักดินาดังกล่าว แต่ถือว่าเป็นที่ยอมรับ เมื่อได้ยิน พระยม ยมราช มฤตยู ความคิดเรื่องความตายก็จะแล่นมาถึงตัวเรา ผู้ที่โหดร้ายจะฆ่าเรา หรือพระยายมบาลนั่งโง่งมกระเบนเตงมาพรากวิญญูณเราไป หรือบางคนคิดว่าดวงดาวที่เป็นเครื่องหมายของเคราะห์ร้ายโคจรผ่านบ้านเมืองก็จะเกิดเหตุอาเพศ ในบทความนี้ ผู้เขียนได้นำศาสตร์หลายแขนงมาศึกษาวิเคราะห์ อันได้แก่ ด้านภาษาศาสตร์ (linguistics) โหราศาสตร์ (Astrology) ดาราศาสตร์ (Astronomy) พระไตรปิฎกศึกษา (Tipitaka Studies) เพื่อให้ได้เห็นถึงหลักธรรมความจริงของชีวิตในแง่ความตายตามหลักสัจธรรมและบุคคลาธิฐาน

ความหมายของพระยายม

ธรรมบทคาถาที่ยกมาในบทหน้านั้น มีคำที่น่าสนใจคือคำว่า “ยมบุริสา” อรรถกถาอธิบายว่า ยมบุริสา คือ ยมทูต และเพิ่มเติมให้ชัดว่า คำนี้พระพุทธรองค์ทรงตรัสหมายเอาความตาย

ความตายเป็นธรรมชาติมาคู่กับชีวิต ชีวิตมีการเกิดขึ้นเรียกว่า เกิด พอแตกดับเรียกว่า ตาย แต่ในธรรมบทคาถานี้บอกไปความตายเป็นบุคคลาธิฐาน เมื่อมาใส่ในภาษาไทยขยายออกไปว่า คนที่ฆ่าคนอื่นอย่างฆาตกร คือ ยมทูต ตามความเป็นจริง ยม ติดอยู่กับทุกคนแล้วแม้กับคนที่ฆ่าคนอื่น (ได้รับเกียรติว่าเป็นยมทูต) ก็มีความตายติดหลังอยู่แล้ว โดยรากศัพท์ภาษาบาลีมักใช้อยู่ 3 คำ คือ ยมราชเวสาลี และยม (อภิธาน, น.84)³ โดยวิเคราะห์ว่า

“ปชาสียมนโต ยมามจุปปกตโย อสส กิงการา, เตสุ ราชเตติ ยมราชา” มัจจุราช ชื่อว่า ยมะ เพราะเป็นผู้กำหนดชีวิตสัตว์ หมายถึงมัจจุราชเป็นต้น ผู้คอยรับใช้พญายมนั้นพญายมผู้รู้เรื่องในหม่อมจจุราช ชื่อว่า ยมราชา

“เวสาลี (วิสย+ณิ) เตธาตูกุเลสุปี อาณาวตตกตตา มหนโต วิสโย เอตสส วิสยิ โส เอว เวสาลี” พระยายมผู้เป็นใหญ่ เพราะแผ่อำนาจไปใน 3 โลก ชื่อว่า วิสยิ วิสยินั้นแหละ ชื่อว่า เวสาลี

“ยม (ยม สยมน+อ) ยมานิ ราชา ยโม” เจ้าแห่งความตาย ชื่อว่า ยม

³ คัมภีร์อภิธานวรรณาน ข้อ44 หน้า84

มีศัพท์อื่น ๆ ที่เป็นชื่อของพระยมอีก ดังนี้

1. ธมมราชพระราชาแห่งธรรม
2. กตนต์มีที่สุตอันทำแล้ว
3. สมวตติ ผู้หมุนไปสมน้ำเสมอ
4. กาล พระกาล
5. ทนุทธร ผู้ทรงไว้ซึ่งการลงโทษ
6. อนตก ผู้ทำ (ปลง) ในสุดท้าย

พระยายมในภาษาสันสกฤตใช้คำว่า “มฤตยู” ส่วนในทางดาราศาสตร์หมายถึง ดาวดวงที่ 7 หรือ ยูเรนัส เมื่อกล่าวถึงดาราศาสตร์ก็ต้องเชื่อมสัมพันธ์ไปถึงโหราศาสตร์ด้วย ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานอธิบายถึง “มฤตยู” ว่าหมายถึง ความตาย (น.) เป็นชื่อดาวเคราะห์ดวงที่ 7 ในระบบสุริยะ มองไม่เห็นด้วยตาเปล่า อยู่ห่างจากดวงอาทิตย์ประมาณ 2,870 ล้านกิโลเมตร มีเส้นผ่านศูนย์กลาง 50,800 กิโลเมตร เรียกว่า ดาวยูเรนัส (Uranus)⁴ (สันสกฤตเรียก “มฤตยู” บาลีเรียก “มจจุ”) คำว่ามฤตยูราช คือ ยมราชพระยายม สันสกฤตเรียก “มฤตยูราช” บาลีเรียก “มจจุราช”. (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554, น.882)

เมื่อปลายฤดูหนาวของปี ค.ศ.1781 วิลเลียม เฮอร์เชล (William Herschel)⁵ นักดาราศาสตร์หลวงของอังกฤษได้ค้นพบดาวยูเรนัสบนท้องฟ้า โดยการสำรวจท้องฟ้าด้วยกล้องโทรทรรศน์ชนิดรีเฟล็กเตอร์ ดาวดวงนี้มีลักษณะ

⁴ (รายละเอียดเพิ่มเติม) ดาวยูเรนัสใช้เวลา 84 ปีของโลกในการโคจรรอบดวงอาทิตย์ และมีแกนการโคจรรอบตัวเองทำมุม 98 องศากับระนาบการโคจร ส่งผลให้ขั้วเหนือและขั้วใต้ของดาวยูเรนัสหันเข้าหาดวงอาทิตย์ต่อเนื่องเป็นเวลาถึง 21 ปี เช่น เมื่อขั้วเหนือหันเข้าหาดวงอาทิตย์เป็นเวลา 21 ปี ขั้วใต้จะไม่ถูกแสงอาทิตย์เลย แกนกลางของดาวยูเรนัสประกอบด้วยหินและน้ำแข็งมีรัศมีประมาณ 20 เปอร์เซ็นต์ของรัศมีของดาว มีน้ำหนักประมาณ 0.5 เท่าของโลก ส่วนแมนเทิลที่ล้อมรอบแกนกลางอยู่มีน้ำหนักประมาณ 13.4 เท่าของโลกประกอบไปด้วยน้ำ มีเทน และแอมโมเนียแข็ง ส่วนรอบนอกสุดของดาวยูเรนัสประกอบด้วยแก๊สไฮโดรเจนและฮีเลียม ซึ่งมีมวลประมาณ 0.5 เท่าของโลก องค์ประกอบของดาวยูเรนัสมีน้ำแข็งเป็นหลักคล้ายดาวเนปจูน จึงได้ชื่อว่าเป็นดาวน้ำแข็งยักษ์ (ice giant) มีดวงจันทร์เป็นบริวารทั้งหมด 27 ดวง แต่เป็นบริวารหลักใหญ่มีอยู่ 5 ดวงหลัก ได้แก่ มิแรนดา(Miranda) แอเรียล(Ariel) อัมเบเรียล(Umbriel) ทิทาเนีย(Titania) และโอเบอรอน(Oberon) : Patrick Hanks and Thomas Hilllong(1984, p.1592)

⁵ ก่อนที่วิลเลียม เฮอร์เชลจะกลายมาเป็นนักดาราศาสตร์ของประเทศอังกฤษ เขาเคยเป็นนักดนตรีชาวเยอรมันมาก่อน : ยอดธง ทับทิม(2521, น. 79)

ที่แตกต่างไปจากดาวฤกษ์ธรรมดา เฮอริเซลจึงได้ประกาศออกไปว่า ได้ค้นพบดาวหางขึ้นดวงหนึ่งแล้ว แต่เมื่อมีการสำรวจตรวจสอบกันต่อมาก็ไม่ก็เดือนในภายหลัง ก็ปรากฏว่าดาวเคราะห์ดวงนี้ ไม่ใช่ดาวหาง แต่เป็นดาวเคราะห์ที่อยู่ห่างจากดวงอาทิตย์เป็นสองเท่าของดาวพระเสาร์และมีการตั้งชื่อว่า ยูเรนัสหรือเฮอริเซล อันเป็นชื่อของผู้ค้นพบ ในจักรวาล นอกเหนือไปจากดาวเคราะห์ 7 ดวงที่รู้จักกันนับแต่โบราณนั้น นักดาราศาสตร์พบว่า ความมฤตยู เป็นหนึ่งในดาวเคราะห์ขนาดใหญ่ 3 ดวง (มฤตยู เนปจูน พลูโต) ที่มีอิทธิพลต่อโลกอย่างหนึ่งหน่วง เชื่อกันว่ามฤตยูมีอำนาจงการที่ก่อให้เกิดการประดิษฐ์คิดค้นเครื่องยนต์กลไกและสิ่งใหม่ และจะบงการพฤติกรรมที่ลึกลับหลบซ่อนอยู่ให้เกิดโอกาสที่จะนำญาณ (wisdom) จากความชัดเจนเก่า ๆ มาใช้ให้เป็นประโยชน์ (ยอดธง ทับทิวไม้, 2521, น. 34-36 และ 79)

ความลึกลับของมฤตยูในวรรณคดีของ ดร. A.C. De Maurier ผู้ศึกษาโหราศาสตร์ชาวตะวันตกกล่าวว่า "...มฤตยู จะไม่ยอมเอาตัวเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับความเป็นจริงใด ๆ อันเป็นที่รู้จักอยู่แล้วเป็นอันขาด ยิ่งไปกว่านั้น มฤตยูจะเสียความจริงที่มีอยู่แล้วนั้นกระเด็นออกไปเสียทั้งหมด โดยมุ่งหมายไปสู่อาณาจักรแห่งการเสาะหาค้นสืบสวนเอาสิ่งใหม่ ๆ ไม่ว่าสิ่งใดที่เขาอาจจะค้นพบมันขึ้นมา เขาจะกระทำด้วยการเริ่มต้นตามแบบฉบับและวิธีการของเขาเอง โดยเฉพาะเขาจะเป็นผู้เปิดมรรควิถีสายใหม่ให้แก่ความคิดความอ่าน และเขาจะบรรลุถึงจุดหมายนั้นด้วยการดลบันดาลใจอันเกิดขึ้นแก่เขาอย่างปัจจุบันทันด่วนของเขาเอง และโดยวิธีง่าย ๆ เขาจะเสกสรรปั้นรูปของความเป็นจริงอันใหม่เอี่ยมของเขามาได้..." (ยอดธง ทับทิวไม้, 2521, น.106-108) วรรณคดีของดร. Maurier ต้องการแสดงถึงความเห็นสองอย่าง คือ 1. เรื่องมฤตยูโคจร กล่าวคือเมื่อมฤตยูโคจรหรือไปเกี่ยวข้องกับภพใดๆ ในการทำนายจะมุ่งเอาความรู้ใหม่ จะเกิดการค้นพบสิ่งใหม่เท่านั้น ไม่ใช่หมายถึงความรู้ในแบบแผนเดิมอันเป็นอิทธิพลของดาวพฤหัสบดีและดาวพุธซึ่งมีอยู่ก่อนแล้ว การค้นพบแบบมฤตยูเป็นการค้นพบที่พลิกโฉมโลกและวิถีชีวิตเดิมหมดสิ้น 2. เปรียบเทียบมฤตยูในแง่ของบุคคล คือบุคคลที่ชอบความเปลี่ยนแปลงหรือมีความคิดก้าวไปไกลจนคนทั่วไปตามไม่ทัน ชอบทำสิ่งที่ยาก ชอบค้นคว้าสิ่งลึกลับและท้าทาย สำหรับประเทศไทยเมื่อมฤตยูมาทับดวงเมือง นักโหราศาสตร์จึงทายจากฐาน(มฤตยู)นี้

ข้อสรุปสั้นๆเป็นร้อยกรองของคนโบราณเกี่ยวกับมฤตยูมีความว่า

“มฤตยูกุมลัคน์มักใจด้าน เมื่อเลืกมักรังควานพาลคนผู้

เกะกะชอบกลชนพอดู	ขึ้นต้นไม้เกาะไม่อยู่สะเดาลง
อายุเยาว์ย่างเข้ามขมิ้มวัย	ดีใจวาสนามาเสริมส่ง
มักเป็นโรคอายุไม่ยืนยง	ริมบับผาขึ้นคงไม่รู้วาย
อีกโรคหนึ่งที่พึงเข้าใจสนิท	คือโรคครีตีสดวงทวารมิรู้หาย
ด้วยเวรกรรมทำมายุ่ำระคาย	ถ้าตุ้มดีแล้วไม่ทยต่อไปเลย”
(ยอดธง ทับทิมไม้, 2521, น. 91)	

ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของพระยา(พญา)ยม มฤตยู มัจจุราช หรือยูเรนัส ก็ล้วนให้ความหมายเหมือนกัน คือ ความตายหรือผู้พรากชีวิต ทั้งดาราศาสตร์ และโหราศาสตร์ถูกเชื่อมโยงเข้าหากัน เมื่อพระยายมมาถึง หรือมฤตยูโคจร เราก็มองความเชื่อที่ว่าเรื่องไม่ดีจะมาบังเกิดขึ้น

พระยายมโดยนัยทางโหราศาสตร์

ความลึกลับ (Occult) สำหรับมฤตยู ไม่ได้หมายความว่าเพียงภูตผีปีศาจ วิชาโหราศาสตร์ หรือสิ่งมหัศจรรย์นอกเหนือธรรมชาติอื่นๆ เท่านั้น แต่ยังหมายถึง ทุกสิ่งไม่ว่าจะเป็นรูปธรรมหรือนามธรรม ซึ่งในขณะนี้ มนุษย์ยังไม่สามารถจะ พิสูจน์ได้และไม่สามารถจะเข้าใจได้ นั่นก็ถือว่าเป็นสิ่งลึกลับทั้งสิ้น เช่นเดียวกันกับ เมื่อก่อนจะถึงยุคของมฤตยู มนุษย์ไม่เคยรู้จักไฟฟ้า แม่เหล็ก และพลังงานอื่นๆ ทุกสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านี้เมื่อสมัยก่อน ในความรู้สึกหรือสายตาของมนุษย์ ถือว่าเป็นสิ่งลึกลับ หากแต่เป็นสิ่งที่มีการและเป็นจริงอันอยู่ในวิสัยที่มนุษย์จะ สามารถทำความเข้าใจและทำความเข้าใจได้

มฤตยู มีอำนาจอิทธิพลที่จะทำให้มนุษย์กลายเป็นมนุษย์วิทยาศาสตร์ หรือเป็นมนุษย์ประเภทที่มีจิตใจทางวิทยาศาสตร์อยู่เป็นอันดับหนึ่ง ซึ่งนิสัยสันดาน วิทยาศาสตร์ โดยอิทธิพลมฤตยูนี้จะทำให้มนุษย์ได้ค้นพบและรู้จักวิทยาการใหม่ ๆ ตลอดจนการประดิษฐ์คิดสร้างสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นในโลก และด้วยสิ่งใหม่ ๆ เหล่านี้เอง ได้ก่อให้เกิดการพัฒนาทางอุตสาหกรรม และความเปลี่ยนแปลงอื่น ๆ ในสังคม มนุษย์ต่อไปอีกอย่างหน้ามือเป็นหลังมืออย่างไม่มีวันจบสิ้น โดยความเชื่อมั่น ดังกล่าวผู้ศึกษาโหราศาสตร์ชาวตะวันตกในปัจจุบัน จึงได้คาดหมายต่อไปว่า ในวันข้างหน้าอิทธิพลของมฤตยูจะเพิ่มพูนเหนือจิตใจ และความคิดอ่านของ มนุษย์ขึ้นทุกวัน อันเป็นผลให้มีการพัฒนาค้นคว้าสิ่งลึกลับทั้งมวลในมหจักรวาลนี้ ให้กลายมาเป็นสิ่งที่ต้องยอมรับและรับรู้กันต่อไปอีกอย่างแน่นอน เพราะว่า ความเจริญก้าวหน้าของมนุษย์ในสมัยปัจจุบัน เป็นเพียงการเริ่มต้นของยุคมฤตยู

เท่านั้น ซึ่งเชื่อว่าขอบเขตและพลังอำนาจปริมาณมีได้ของมฤตยูจะครอบงำอยู่เหนือชีวิตจิตใจของมนุษย์ชาติเป็นลำดับไป (ยอดธง ทับทิมไม้, 2521, น.110-111)

ผู้เขียนขอยกตัวอย่างการกล่าวพยากรณ์ของพหูหลวงเรื่องอิทธิพลมฤตยูเมื่อได้โคจรผ่านดวงดาวต่างๆ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อบุคคลในแบบต่าง ๆ ดังนี้

๑ มฤตยู โคจรถึง อาทิตย์ จะพลัดที่อยู่ไปยังต่างแดน หรือไปยังประเทศไกล ระวังสุขภาพทรุดโทรม ไปเที่ยวยังเมืองโบราณ จะเจ็บไข้เรื้อรังอย่างหนัก จะมีเรื่องกระทบใจอย่างรุนแรง เกิดการทะเลาะวิวาท

๑ มฤตยู โคจรถึง จันทร์ สุขภาพจะทรุดโทรมอย่างหนัก ได้ติดต่อกับชาวต่างประเทศ ได้ขึ้นไปยังอาคารหุหรารอันสง่างาม ได้ไปชมที่ต่าง ๆ ได้ไปยังที่แปลก ๆ ตำบลแปลก ๆ จะเจ็บไข้ และมีเรื่องกระทบใจ

๑ มฤตยู โคจรถึง อังคาร ระวังอุบัติเหตุ สุขภาพทรุดโทรมอย่างหนัก จะมีเหตุเดือดร้อนเกี่ยวกับบิรารและลูกเมีย มีเรื่องกระทบใจอย่างรุนแรง ระวังไฟฟ้าไหม้จะมีเรื่องน่าสยดสยอง มีเหตุตกใจอย่างสุดขีด

๑ มฤตยู โคจรถึง พุธ จะโยนย้ายที่อยู่ จะเดินทาง จะมีเหตุเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมอย่างกะทันหัน ได้โคจรไปยามวิกาล ได้ไปเที่ยวยังสถานที่ต่าง ๆ แปลกตาแปลกใจ

๑ มฤตยู โคจรถึง พฤหัสบดี ได้สัมผัสกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้เข้าวัดได้เข้าไปยังสถานที่อันน่ากลัวและวังเวง ได้มีการบนบานศาลกล่าวต่อเจ้าพ่อเจ้าแม่อันศักดิ์สิทธิ์ จะประสบอุบัติเหตุอย่างรุนแรงจะมีเรื่องกดดันทางจิตใจ หรือเข้าไปอยู่ในที่มีบรรยากาศสยดสยอง ช่มชู้จิตใจจะเจ็บหนักอย่างกะทันหัน

๑ มฤตยู โคจรถึง ศุกร์ จะมีเหตุอาเพศ พระภูมิเจ้าที่หรือผีบ้านผีเรือนให้โทษ จะพบงูหรือสัตว์ประหลาด ได้เข้าป่า จะรับข่าวร้าย จะได้พบวิญญานหรือพบกับสถานโบราณอันน่ากลัว จะได้ติดต่อกับวิญญานของผู้ล่วงลับไปแล้วโดยการทรงเจ้าเข้าผี

๑ มฤตยู โคจรถึง เสาร์ ระวังเจ็บตัว อุบัติเหตุเลือดตกยางออก จะเจ็บหนัก รับข่าวร้าย ได้ไปเยี่ยมไข้ของบุคคลอาการหนักเข้าโคม่า ได้พบสิ่งอันน่าหวาดเสียวน่ากลัวได้พบกับคนเก่าแก่ เช่น ญาติพี่น้อง ได้ไปยังสถานที่แต่อดีตสมัยของตระกูลตน ข่าวของเสียหาย จะถูกโจรกรรม

๑ มฤตยู โคจรถึง ราหู มีเรื่องกลุ้มใจ ขัดสนการเงิน จะถูกทวงหนี้มีคนดูถูก ไปยังที่เปลี่ยว ๆ เร้นลับน่ากลัว บุตรและบิรารจะทำให้เดือดร้อนหรือเจ็บไข้

๑ มฤตยู โคจรถึง เกตุ ได้ไปยังเมืองโบราณ ได้อ่านหนังสือ
เรื่องเก่าแก่แต่อดีต หรือได้ชมภาพยนตร์ประวัติศาสตร์อันตื่นเต้น

๑ มฤตยู โคจรถึง มฤตยู ได้ดิระวังสุขภาพ ได้ไปยังที่นากลับ เช่น
วัดร้าง ปราสาทเก่าแก่ ได้ขึ้นไปที่สูงนากลับ

๑ มฤตยู โคจรถึง เนปจูน เกิดเหตุวิบัติด้วยเหตุต่าง ๆ มีเรื่อง
หวั่นไหวทางจิตใจ ต้องคดีความ อยู่ในที่มีบรรยากาศอันนากลับ พบปีศาจ
หรือสัมผัสกับวิญญาณร้ายให้โทษ ระวังสุขภาพ

๑ มฤตยู โคจรถึง พลูโต ไปต่างถิ่น ต่างจังหวัด ไปยังสถานที่
นากลับวังเวง ได้ไปวัดร้าง ได้ไปทำพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ หรือพิธีอันลึกลับ
บางอย่าง (พลูหลวง, 2511, น. 65-66)

๑ ลัคน์ มฤตยู โคจรถึง ลัคน์ ไม่ดิระวังสุขภาพทรุดโทรม ได้โคจร
ไปยังที่แปลกถิ่น ได้ไปในงานศพหรือสถานที่อันเป็นโบสถ์วิหารทางศาสนาต่าง ๆ
ได้เข้าไปยังห้องลับหรือซอกมุมที่ไม่ค่อยได้ย่างกลายเข้าไป (พลูหลวง, 2511,
น. 25)

จะสังเกตได้ว่ามฤตยูโคจรถึงดาวดวงใด ก็เกิดเหตุการณ์ที่ไม่ดีนัก ถ้ามีที่ติ
อยู่บ้าง เช่น มฤตยูโคจรถึงพลูห์สบัติจะได้เข้าวัดสัมผัสสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น

พระยายมในพระไตรปิฎก

พระยายมหรือพระยายม คือ ความตายในพระไตรปิฎก แบ่งเป็น 2 สถานะ
ได้แก่ 1. พระยายมเป็นบุคคลาธิฐานนำความตายมาแก่สัตว์เหมือนพระยายมชักถาม
คนทำความดีความชั่วอันใดบ้าง 2. พระยายมเป็นธรรมาธิฐาน อันเป็นสภาวะธรรม
ติดอยู่กับทุกชีวิต ไม่มีใครหนีพ้น เป็นอันเดียวกับมรณะ มัจจุ กาลกิริยา
ความหมายเดียวกับคำว่าตาย

คำพุทธพจน์ที่ยกพระยายมให้เหมือนบุคคลมีอยู่ในคาถาที่ปรากฏในธัมมปทและ
ธัมมปทัญญูถา(อรรถกถา) ความว่า

ปนุชุปลาโสวทานิสสิ
ยมบุริสาปิ จ ตัม อุกุญฐิตา
อุยโยมุเข จ ติฏฐิสสิ
ปาเลยุมปิ จ เต น วิชชติฯ
โส กโรหิ ที่ปมตตโน
ชิปปิ วายม ปณชิโต ภว

นิทสนมโล อนงค์โณ
 ทิพพ์ อริยภูมิเมหิสี
 อุปนิตวโย ว ทานิส
 สมปยาโตสิ ยมสส สนตัก
 วาโสปี จ เต นตถิ อนตรว
 ปาเถยยมปี จ เต น วิชชติ
 โส กรโหติ ทิปมตตโน
 จิปปิ วายม ปณฺทิตो ภว
 นิทสนมโล อนงค์โณ

น ปุณ ชาตชิริ อุปะหิสิฯ (ขุททกนิกาย ธรรมบท, 2556, น. 42)

บัดนี้ ท่านเป็นจุบไม่เหลือ อนึ่งบุรุษแห่งพญายม (คือความตาย) ปรากฏแก่ท่านแล้ว ท่านตั้งอยู่ใกล้ปากแห่งความเสื่อม อนึ่ง แม้เสบียงทางของท่านก็ยังมี

ท่านนั้นจงทำที่พึงแก้ตนเกิด จงรีบพยายาม จงเป็นบัณฑิต ท่านกำจัดมลทินได้แล้ว ไม่มีกิเลสเพียงดั่งนั้น จักถึงอริยภูมิอันเป็นทิพย์

บัดนี้ ท่านเป็นผู้มีวัยอันชราเนาเข้าไปแล้ว เป็นผู้เตรียมพร้อม (เพื่อจะไป) สำนักของพญายม อนึ่ง ที่พักในระหว่าง (ทาง) ของท่านก็ยังมี แม้เสบียงทางของท่านก็ไม่มี

ท่านนั้น จงทำที่พึงแก้ตนเกิด จงรีบพยายาม จงเป็นบัณฑิต เมื่อกำจัดมลทินได้แล้ว ไม่มีกิเลสเพียงดั่งนั้น จักไม่เข้าถึงชาติขราอีก

ในฐานะธรรมาธิฐานหรือสภาวะธรรม พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายข้อความจากคาถาที่ยกมาเพิ่มเติม ดังนี้

1. ปณฺทิตุลาโส เหมือนใบไม้เหลืออันหลุดจากต้น
2. อุโยมฺเข ปากแห่งความเสื่อม คือ ปากแห่งความไม่เจริญ
3. ปาเถยย เสบียงทาง คือกุศลของท่านผู้จะไปสู่โลกหน้า
4. โส กรโหติ จงทำกุศลในเวลาที่ได้ทำเมื่อยังไม่ถึงปากแห่งความตายจงเป็นบัณฑิต อย่าเป็นอันธพาล

5. ทิพพ์ อริยภูมิ อริยภูมิอันเป็นทิพย์ (สูงสุด) จักถึงชั้นสุทธาส 5 ภูมิ
6. ข้อว่า เป็นผู้เตรียมพร้อม (เพื่อจะไป) สำนักของพญายม (สมปยาโตสิ ยมสส สนตัก) ความว่า ท่านจวนจะไปถึงปากความตายอยู่แล้ว

7. ข้อว่า **อนึ่ง ที่พักในระหว่าง (ทาง) ของท่านก็ยังมี (วาโสปี จ เต นตติ อนตรา)** ความว่า พวกคนเดินทาง (ย่อม) พักทำกิจนั้น ๆ ในระหว่างทาง ก็ได้ ฉันทใด คนไปสู่โลกหน้าจะทำฉันทนั้นไม่ได้ เพราะคนไปสู่โลกหน้าไม่อาจ ขอร้องว่า “จงรอสัก 2-3 วันก่อน ขอให้ข้าพเจ้าให้ท่านก่อน พึงธรรมก่อน เป็นต้น” แต่บุคคลเมื่อเคลื่อนจากโลกนี้แล้ว ย่อมไปเกิดในโลกหน้าที่เดียว พระศาสดาตรัสหมายเอาเนื้อความนี้ จึงตรัสคำนั้น

คำว่า **เสปียง (ปาเลยย)** นี้ พระศาสดาตรัสไว้ในคาถาแรกแล้วก็จริง ถึงอย่างนั้น ทรงยกมาในพระคาถานี้ อีก เพื่อทรงย้ำให้หนักแน่นแก่อุบาสก ในคำว่า **ชาติขรา (ชาติขร)** นี้ ทรงรวมเอาความเจ็บและความตายไว้ด้วย (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2546, น. 10)

เสฐียรโกเศศได้อธิบายถึงการไปสู่ปรโลกหรือยมโลก ดังความว่า

คำว่า 'เปรต' เป็นภาษาสันสกฤต ตรงกับในภาษาบาลี ที่ใช้ว่า เปรตภูมิ หรือแดนแห่งเปรตในไตรภูมิ คือเขียนอย่างคำบาลี เปรตหรือเปต แปลว่า “ผู้ไปก่อน” หมายความว่าบรรพบุรุษของใคร ๆ ทุกคน ที่ตายไปแล้ว ถ้าเป็นคนดีพระยมจะพาวิญญูณไปสู่แดนอันเป็นบรมสุข ไม่มาเกิดอีก เทียบได้กับแดน (Elysium) ของกรีก แดนนี้อาจอยู่ที่ใดก็ได้ แดนเดียวกับยมโลกก็ได้ เพราะยมโลกของพระยม เจ้าแห่งความตายอยู่ทางทิศใต้ นี่คือการคติความเชื่อถือขึ้นต้นในสมัย **พระเวท** ภายหลังเมื่อเกิดมีนรกขึ้น ผู้ตายไปอาจตกนรกได้ถ้าคนเป็นไม่ช่วย ชาวอินเดียจึงถือว่าบรรพบุรุษของใครที่ตายไปแล้ว ลูกหลานจะต้องทำบุญอุทิศผลส่งไปให้ เรียกว่าทำพิธีศราท ซึ่งมีการกำหนดไว้มากลักษณะวิธี ถ้าไม่ทำพิธีศราท อุทิศส่วนบุญไปให้ บรรพบุรุษที่ตายไปเป็นเปรต จะได้รับความอดอยากมาก ที่ทำบุญ 7 วันหรือทำบุญอย่างใด ๆ เพื่ออุทิศไปให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้วนั้น เรียกว่า **ทำบุญทักษิณานุปัตนเป็นเปตพลี** ก็มาจากคติเรื่องเปรตของพราหมณ์ นี้ก่อน ทักษิณานุปัตนก็แปลว่า ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ ถ้าแปลตามตัวก็เห็นจะเป็น “เพิ่มส่วนบุญให้ไปตามทิศใด คือ ยมโลก” ทักษิณา แปลว่าทิศใด หรือขวามือ เพราะเมื่อหันไปทางทิศตะวันออก ขวามือก็อยู่ทางทิศใต้อันเป็นแดนของพระยม ขวามือก็เป็นทิศเหนือ คือทิศอุดร ซึ่งแปลว่า ทิศเหนือ แปลตามตัวก็คือทิศซ้ายมือ บุรพซึ่งเป็นทิศตะวันออก ก็แปลว่า ทิศข้างหน้า ประจันซึ่งเป็นทิศตะวันตก ก็แปลว่าทิศข้างหลัง การให้เกียรติยศหรือแสดงความเคารพ ก็ต้องให้ขวามือ เช่น เวียนรอบสถานที่ศักดิ์สิทธิ์มีโบสถ์ เป็นต้น เรียกว่าทำประทักษิณ ก็แปลว่าเวียนขวา คือให้มือขวายู่ทางทิศที่เวียน

การทำบุญแก้พราหมณ์ก็ต้องเข้าทางขวามือของผู้ทำบุญ เพราะฉะนั้น คำว่า ทักซิณ จึงแปลได้ทั้งทิศใต้และขวามือ ซึ่งถือว่าเป็นมงคล (เสฐียรโกเศศ, 2515, น. 61-62)

เทวทูตสูตร เป็นสูตรที่ว่าด้วยพระยมอย่างชัดเจนที่สุด และแสดงถึงอันตราย (ภพระหว่างหรือหลังความตาย) ในพระพุทธศาสนาโดยปริยาย ผู้เขียนขอสรุปความโดยย่อ ดังนี้

1. พระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับที่พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ได้ทรงแสดง แก่ภิกษุทั้งหลายว่า เหมือนบุรุษตายเ็นอยู่ในระหว่างเือน 2 หลัง เห็นมนุษย์ กำลังเข้าออก เดินไปมาฉ่นใด พระองค์ก็ทรงเห็นหมู่สัตว์กำลังจุติ อุบัติ เเลว ประณีต มีผิวพรรณดี ผิวพรรณหยาบ ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ทราบชัดว่า สัตว์ผู้เ็นไปตามกรรม ประกอบด้วยกายสุจริต วชิสุจริต มโนสุจริต ไม่ติเตียน พระอริยะ เป็นสัมมาทิฐิฐิ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ หมู่มนุษย์ผู้ที ประกอบด้วย กายทุจริต ติเตียนพระอริยะ เป็นมิฉฉาทิฐิฐิ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึง ปิตติวิสัย กำเนิดดิรัจฉาน

2. (เมื่อตายไป) นายนิริบาลจับแขนสัตว์เหล่านั้นไปแสดงแก่พระยายม บอกว่า บุรุษนี้ไม่ปฏิบัติชอบในมารดา ไม่ปฏิบัติชอบในบิดา ไม่ปฏิบัติชอบใน สมณะ ขอพระองค์จงลงอาชญาแก่บุรุษนี้เถิด

ลำดับนั้น พระยายมจะพลบโยนเอาอกเอาใจไต่ถาม (เหมือนพนักงาน สอบสวนทำให้จำเลยยอมรับ) ว่า พ่อมหาจำเริญ ท่านไม่เห็นเทวทูตที่ 1 ปรากฏ ในหมู่มนุษย์หรือ เขาบอกไม่เห็น พระยายมจึงถามว่า ท่านไม่เห็นเด็กเล็กนอน แบเบาะหรือ เขารับว่า เห็น พระยายมจึงว่า ท่านรู้แล้ว ไม่มีความคิดบ้างหรือว่า แม้ตัวเราก็คมีความเกิด ไม่ล่วงพ้นไปได้ เราควรทำความดีทางกาย วาจา ใจ หรือเขาตอบว่า ไม่ได้ทำมัวประมาทเสีย

3. ต่อจากนั้นพระยายมจึงถามคล้ายกัน คือ เทวทูตที่ 2 คนแก่ อายุ 80-90-100ปี หลังงอ ถือไม้เท้า เขาตอบว่า เคยเห็น แต่ไม่ได้คิด พระยายม จึงบอกว่า คงทำความดี ทางกาย วาจา ใจ เขาตอบว่า ไม่ได้มัวประมาทเสีย พระยายมจึงถามว่า ท่านเคยเห็นเทวทูตที่ 3 หรือไม่ คนป่วย ไข้หนัก นอนเ็นคนคู ของตน เขาตอบเหมือนเดิม เคยเห็น แต่ไม่ได้คิดมัวประมาทไม่ได้ทำความดี

พระยายมจึงสรุปเหมือนดัดสินว่า ท่านไม่ได้ทำดี มัวประมาท นายนิริบาล จักลงโทษ บาปกรรมนี้ไม่ใช่บิดามารดาทำให้ ไม่ใช่พี่น้องชายหญิงทำให้ ไม่ใช่ญาติทำให้ แต่ท่านทำเอง ท่านจักเสวยวิบากของกรรมนี้

4. ต่อจากนั้นจึงถามถึง**เทวทูตที่ 4** ว่า เคยเห็นพระราชাজับโจรแล้วลงโทษด้วยวิธีลงโทษเหล่านั้นบ้างหรือ เช่น โขยด้วยแส้ ตัดมือ ตัดเท้า ตัดจมูก ให้สุนัขทั้ง ตัดศีรษะด้วยดาบ ฯลฯ เขาบอกว่า เห็น แต่ไม่คิด มัวประมาทเสีย พระยายมจึงสรุปเหมือนเดิมว่า บาปกรรม (ที่ไม่ได้ทำดี) นี้ ไม่ใช่ปิดตามารดาทำให้..ตัวท่านเองจักเสวยกรรมนี้

ต่อจากนั้นจึงสอบถามถึง**เทวทูตที่ 5** ว่า เคยเห็นหญิงหรือชายที่ตายแล้วหนึ่งวัน สองวัน หรือสามวัน ขึ้นฟอง มีน้ำเหลืองหรือไม่ เขาก็รับเหมือนเดิม คือเห็นแต่ประมาท ไม่ได้ทำกรรมดี เมื่อถามจบเทวทูตทั้ง 5 พระยายมก็นิ่งอยู่

5. นายนิริบาลจะลงโทษผู้ตกนรกนั้น (เบื้องต้น) ต้องการจงจำ 5 คือ ตริังตะปูเหล็กแดงที่มือ 2 เท้า 2 และตอกกลางทรวงอก เขารับเวทนาทุกข์แรงกล้า แต่ไม่ตายเพราะที่บาปกรรมยังไม่สิ้นสุด

6. พระพุทธเจ้า ได้พรรณนาถึงโทษต่าง ๆ มากมายที่สัตว์นรกจะได้รับ ได้พรรณนาถึงมหานรก และนรกอื่น ๆ เช่น นรกป่าช้า นรกเก้าอี้⁷ เป็นต้น

7. สุตท้ายพระพุทธองค์ทรงสรุปเป็นคำกล่าว

นรชนเหล่าใดยังเป็นมาณพ อันเทวทูตตักเตือนแล้ว ประมาทอยู่
นรชนเหล่านั้นจะเข้าถึงหมู่ที่เลวเศร้าโศกลี้นกาลนาน

ส่วนนรชนเหล่าใด เป็นสัตบุรุษ ผู้สงบระงับในโลกนี้ อันเทวทูตตักเตือนแล้ว ย่อมไม่ประมาทในธรรมของพระอริยะในกาลไหน ๆ
เห็นภัยใน ความถือมั่น อันเป็นเหตุแห่งชาติและมรณะแล้ว ไม่ถือมั่น
หลุดพ้นในธรรมเป็นที่สิ้นชาติและมรณะได้

นรชนเหล่านั้น จึงเป็นผู้ถึงความเกษม มีสุข ดับสนิโทในปัจจุบัน
ล่วงเวรและภัยทั้งปวง ข้ามพ้นทุกข์ทั้งปวงได้.มหามกุฏราชวิทยาลัย
(2546, เล่ม 23 น. 187-195)

เสฐียรโกเศศยังได้กล่าวถึงยมโลกที่ปรากฏในไตรภูมิพระร่วงว่าเป็น ความเชื่อของลัทธิฮินดู ความว่า “ไตรภูมิกล่าวพรรณนาเรื่องนรกป่าช้าไว้ละเอียดลออว่า ผู้ทำบาปอย่างไหนจะต้องไปตกนรกป่าช้าที่ไหน ได้รับโทษทัณฑ์เป็นอย่างไร

⁷ นรกเก้าอี้ (กุกกุลนิริโย) อธิบายความว่า นรกเก้าอี้ที่ร้อนเต็มไปด้วยถ่านไฟปราศจากเปลว ขนาดเท่าภายในแห่งเรือนยอดประมาณ 100 โยชน์ ที่ซึ่งสัตว์นรกตกไปย่อมถึงพื้นล่าง เหมือนผลพันธุ์ผักกาด เป็นต้น ในกองเมล็ดพันธุ์ผักกาดที่เขาโยนไปในกองเก้าอี้ : มหามกุฏราชวิทยาลัย (2546,ภาค 3 เล่ม 23 หน้า 193)

ก็อธิบายไว้หมดจด แต่เรื่องนรกใหญ่ 8 ขุม ไม่มีอธิบายไว้ หรือจะเห็นว่า
เพียงนรกบ่าวกี่เดือตร้อนแก่ผู้ตกนรกมากอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องพรรณนาอะไรอีก
หรือไม่เช่นนั้นก็ลืมนำไป หรือไม่ก็ไม่ทราบว่าจะสรรหาอะไรมาพรรณนา
ให้ยิ่งไปกว่านี้ได้ พระยายมราชซึ่งเป็นนายเมืองนรกก็เป็นเรื่องยุ่ง ยมเป็นชื่อเทวดา
ประจำความตายลัทธิศาสนาฮินดู เรียกกันว่าพระยม ผู้ใดถึงกำหนดต้องตาย
พระยมจะเอาเชือกบาตมาคล้องเอาวิญญาณของผู้นั้น ไปสู่ยมโลกอันเป็น
ดินแดนของพระยม อยู่ทางทิศใต้ เหตุฉะนั้น พระยมจึงเป็นท้าวโลกบาล
ประจำทิศใต้ของลัทธิฮินดู พุทธศาสนารุ่นหลังคงนำเอาพระยมของลัทธิฮินดู
ซึ่งเป็นเจ้าแห่งความตายและเป็นใหญ่อยู่ในยมโลก ซึ่งไม่ใช่โลกนรกให้มาเป็น
เจ้าแห่งเมืองนรก เรื่องจึงเกิดสับสนเคลื่อนที่กันขึ้น ทำให้เข้าใจรวม ๆ กันไปว่า
ยมโลกกับเมืองนรกเป็นที่แห่งเดียวกัน แต่ท่านว่าเป็นคนละแห่ง ตอนท้ายของ
นรกภูมิในหนังสือไตรภูมินี้กล่าวว่า ตั้งแต่ยมโลกไปถึงอเวจีมีระยะไกลได้พันโยชน์
ก็ดูประหนึ่งว่า ยมโลกกับนรกเป็นคนละแห่ง พวกลูกสมุนของพระยายม
ที่เรียกว่ายมบาล ถ้าแปลก็ว่าผู้ดูแลรักษาเมืองยม แต่ที่ใช้อยู่ในหนังสือ เรียกว่า
นิรยบาล ซึ่งแปลว่า ผู้ดูแลรักษาเมืองนรก ถูกต้องตามคำแปล ดีกว่าคำยมบาล
แต่ใช้นิรยบาล ชาวบ้านไม่รู้จัก เรียกก็ยาก รู้จักแต่ยมบาล หรือถ้าจะเรียก
ให้สะดวกและถูกอย่างที่ว่าชาวบ้านเรียกกันก็เป็นยมพะบาล ในนรกมีเทวดา
ผู้ถือบัญชีบุญและบาปของมนุษย์ ดังที่กล่าวไว้ในไตรภูมิก็แปลก ทำไม
ไม่ใช่ยมบาลผลัดเปลี่ยนกันทำหน้าที่ถือบัญชี กลับไปใช้เทวดาซึ่งเท่ากับเกณฑ์
หรือลงโทษเทวดาที่เสวยสุขอยู่ด้วยนางฟ้านางสวรรค์ ต้องไปตกอยู่ในเมืองนรก
และต้องเป็นพนักงานบัญชี ซึ่งไม่ใช่หน้าที่ของเทวดาโดยเฉพาะ เพราะเทวดา
มีแต่เที่ยวเล่นชมนางฟ้าตามอำเภอใจ ไม่ต้องทำงานเป็นข้าราชการของใคร”
(เสฐียรโกเศศ, 2515, น. 33-35)

มฤตยู คือ ความตายอันเป็นสภาวะธรรม ไม่ต้องอาศัยดวงดาวหรือ
บุคคลมาดึงหรือมาบังคับ ความตายนั้นมาคู่กับความเกิด เมื่อมีการเกิดก็มีการดับ
เป็นสภาพติดชีวิตทุกชนิดอยู่แล้ว ดังความในมหาสติปัฏฐานสูตรว่า

กตมณฺจ ภิกฺขเว มรณํ ยา เตสํ เตสํ สตตานํ ตมฺหา ตมฺหา
สตตนิกายา จุตฺติ จวนตา เกโท อนฺตรธานํ มจฺจุ มรณํ กาลกิริยา
ชนฺชานํ เกโท กพฺเวรสส นิกฺเขโป ชีวิตินฺทริยสส อุปจฺเฉโท อิทํ
วุจฺจติ ภิกฺขเว มรณํ (ทีฆนิกาย มหาวรรค, เล่ม 10, ข้อ 295, น. 341)
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย มรณะ เป็นอย่างไร ความจุติ ความเคลื่อนไป

ความแตกทำลาย ความหายไป มฤตยู ความตาย ความทำกาละ
ความแตกแห่งชั้นธั ความทิ้งซากศพไว้ ความขาดไปแห่งชีวิตินทรีย์
จากหมู่สัตว์นั้น ๆ ของหมู่สัตว์นั้น ๆ อันใด ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย
อันนี้กล่าวว่า มรณะ

จากข้อความนี้พระพุทธเจ้าทรงอธิบายมฤตยูด้วยพระองค์เอง บางทีสมัย
พุทธกาลนั้นอาจมีคำเรียกความตายนี้เป็นไวพจน์กันหลายคำอย่างปัจจุบัน
นอกจากคำว่ามรณะที่แปลว่าความตาย พระพุทธองค์ทรงใช้คำ (บาลี) อื่นๆ
อีกที่ให้ความหมายเดียวกัน เช่น กาลกิรียา ขนธานํ เกโท กเพวรสส นิกเขโป
ชีวิตินทรีย์สสุ อุปัจเฉโท โดยเฉพาะคำสุดท้ายนี้ซึ่งหมายถึงความแตกขาด
แห่งชีวิตินทรีย์ คำว่า “ชีวิตินทรีย์” มีสองอย่างที่เป็นฝ่ายรูปเรียกว่ารูปชีวิตินทรีย์
ที่เป็นฝ่ายนามหรือเจตสิกเรียกว่านามชีวิตินทรีย์ ในข้อความนี้มุ่งเอาฝ่ายรูปเป็น
สำคัญ

ในมรณัสตติสูตรที่ ๒ พระพุทธเจ้าได้ตรัสเตือนภิกษุให้เจริญมรณัสสติว่า
มรณัสสติ ที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก
หยั่งลงสู่อมตะ ภิกษุพึงระลึกว่า อาจถูกงูกัด แมลงปอง ตะขาบกัด ทำกาละ
หรือสิ้นลม ทำกาละก็ได้ อาหารไม่ย่อยก็ตายได้ ฯลฯ ดังนั้น จึงควรมี
สติสัมปชัญญะ ทำความฉันทะพยายามละอกุศลเหมือนคนขับไฟไหม้ติดบนศีรษะ
พยายามดับฉะนั้น(สมเด็จพระสังฆราช(ปุสฺสเทว), 2538, น. 361-363)

ในพระพุทธศาสนา ให้ความสำคัญกับมัสตติระลึกถึงความตายอยู่เนืองนิตย์
ไม่มีใครชนะความตายได้ด้วยวิธีการใด เป็นเรื่องที่ต้องมนสิการทำไว้ในใจ
และประพฤติปฏิบัติมีศรัทธาในพระรัตนตรัย เมื่อตายไปจะได้ไปเกิดในสวรรค์
ดังความในปัพพโตปมสูตรว่า

ยถาปี เสลา วิปูลา	นภํ อาหจจ ปพพตา
สมนฺตา อนุปริเยยฺย	นิปโปเถนฺตา จตฺตทิสา
เอวํ ชรา จ มจฺจุ จ	อจิรตตฺตนิ ปาณินิ
ขตฺติเย พราหฺมณฺ เวสฺสเ	สุทฺเท จณฺทาลปุกฺกุเส
น กิลฺจิ ปริวชฺเชติ	สพฺพเมวาทิมทฺทติ
น ตตฺถ หตฺถินํ ภูมิ	น รณานํ น ปตฺติยา
น จาปี มนฺตยฺพุเธน	สกกกา เชตฺตุ ธนฺน วา
ตสฺมา หิ ปณฺทิตो โปโส	สมปสฺสํ อคฺคณตฺตโน
พุทฺธธ ธมฺเม จ สงฺฆเ จ	ธีโร สทฺธํ นิเวสเย

โย ธมมจารี กาเยน วาจาเย อุท เจตสา
อิเธว นํ ปัสสันติ เปจจ สคเค ปโมทติ.

(สังยุตตนิกาย สคาถวรรค, เล่ม 15 ข้อ 415, น. 129)

ภูเขาใหญ่ล้วนแล้วด้วยศิลา สูงจดท้องฟ้า กลิ้งบดสัต์วมาโดยรอบทั้ง 4 ทิศ แม้นใด ชราและมัจจุก็ฉนั้นนั้น ย่อมครอบงำสัตว์ทั้งหลาย คือพวกกษัตริย์ พวกพราหมณ์ พวกแพศย์ พวกศูทร พวกคนจัญชาล และคนเทษะ ไม่เว้นใคร ๆ ไร้เลย ย่อมย้ายเสียสิ้น ณ ที่นั้น ไม่มียุทธภูมิสำหรับพลช้าง พลรถ และไม่อาจ จะเอาชนะแม้ด้วยการรบด้วยมนต์หรือด้วยทรัพย์

เพราะฉะนั้นแล บุคคลผู้เป็นบัณฑิตมีปัญญา เมื่อเห็นประโยชน์ตนพึงตั้ง ศรัทธาไว้ในพระพุทธเจ้า ในพระธรรม และในพระสงฆ์

ผู้ใดมีปกติประพฤติธรรมด้วยกาย ด้วยวาจา หรือด้วยใจ บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญผู้นั้นในโลกนี้โดยแท้ ผู้นั้นละโลกนี้ไป ย่อมบันเทิงในสวรรค์

การที่จะหลุดพ้นจากอำนาจของพระยมได้อย่างเด็ดขาดในความหมายทางธรรม ต้องไม่เกิด เพราะความเกิดคู่กับความตาย ถ้าไม่เกิดก็ไม่ตาย การไม่เกิดคือไม่เกิดในชาติต่อไป ชาตินี้เกิดมาแล้วไม่พ้นจากความตายได้ ต้องปฏิบัติให้ถึงพระนิพพาน ดังพุทธภาษิตที่ทรงตรัสตอบกับปมาณพว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ขอพระองค์จงตรัสบอกซึ่งธรรมอันเป็นที่พึงแก่ชนทั้งหลาย ผู้อันชราและมรณะครอบงำแล้ว ดำรงอยู่ในท่ามกลางสาคร ซึ่งมีภัยใหญ่อันเกิดแต่โอชะ อนึ่ง ขอพระองค์จงตรัสบอกที่พึง โดยอุบายที่ทุกชั้นจะไม่พึงมีอีกแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสพยากรณ์ว่า

กับปะ เราจะบอกธรรมอันเป็นที่พึงของชนทั้งหลาย ผู้อันชราและมรณะครอบงำแล้ว ดำรงอยู่ท่ามกลางสาคร ซึ่งมีภัยใหญ่อันเกิดแต่โอชะแก่ท่าน

เราเรียกนิพพานซึ่งไม่มีกิเลสเครื่องกังวล ไม่มีความถือมั่น เป็นที่สิ้นไปแห่งชราและมรณะนี้แล้ว เป็นที่พึง หาใช่ออย่างอื่นไม่

ชนเหล่าใดรู้นิพพานนั้นแล้ว มีสติ มีธรรมอันเห็นแล้ว ดับกิเลสได้แล้ว ชนเหล่านั้นไม่อยู่ใต้อำนาจของมาร ไม่เดินไปในทางของมาร (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2546, เล่ม 47, น. 764-765)

หากเมื่อบุคคลมีจิตใจเป็นปรมาตม ไม่ยึดถือตัวตนเด็ดขาดแล้ว มฤตยูก็ไม่มีความหมาย ดังพุทธภาษิตที่ทรงตรัสตอบปัญหาพระโมฆราชว่า

ข้าพระองค์มีความต้องการทูลถามปัญหาจึงมาเฝ้าพระองค์ผู้มีปกติเห็นธรรมงามอย่างนี้ บุคคลผู้พิจารณาเห็นโลกอย่างไร มัจจุราชจึงจะไม่เห็น จึงได้มาเฝ้าพระองค์ผู้มีปกติเห็นธรรมอันงามอย่างนี้

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสพยากรณ์ว่า

โมฆราช ท่านจงเป็นผู้มีสติทุกเมื่อ พิจารณาเห็นโลกโดยความเป็นของว่างเปล่า ถอนความตามเห็นว่า เป็นตัวตนเสีย พึงเป็นผู้ข้ามพ้นมัจจุราชได้ด้วยอาการอย่างนี้ บุคคลผู้พิจารณาเห็นโลกอยู่อย่างนี้ มัจจุราชจึงแลไม่เห็น (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2546, เล่ม 47, น. 779)

พระพุทธองค์ทรงสอนเราให้รู้ถึงความตายหรือมัจจุราชที่เป็นสิ่งน่ากลัวนั้น ขึ้นอยู่กับจิตใจนั่นเอง ปกติสัญญาตญาณของคนและสัตว์จะกลัวความตายเพราะเราติดผูกพันอยู่กับชีวิต มีสัญญาตณารักชีวิต กลัวตาย แต่จิตใจของผู้เข้าถึงธรรมคือ สญฺญะแล้วจะมองว่าชีวิตและโลกคือ สภาวะที่เปลี่ยนแปลงทุกเมื่อ และแตกสลายเด็ดขาดในที่สุด ใจของคนเช่นนี้ไม่คิดผูกพันกับโลกอย่างคนทั่วไป มองโลกและชีวิตโดยปรมาตมเป็นของว่างเปล่า จากสภาวะตัวเองไม่มีจิตใจไปยึดว่ามี ไม่มี แก่ ไม่แก่ เปลี่ยน ไม่เปลี่ยน เมื่อความตายมาถึงเราก็มองเป็นเรื่องปกติเหมือนก่อนตาย ความตายมาก็ไม่มีความหมาย ไม่เกิดความกลัวแก่เราเลย หากมัจจุราชแลเห็นคือทำให้สะดุ้งกลัว มัจจุราชแลไม่เห็นคือเราไม่สะดุ้งกลัว มัจจุราชจึงเหมือนไม่มีฤทธิ์ทำอะไรเราไม่ได้เพราะจิตใจเราพ้นมัจจุราชไปแล้ว

บทสรุป

พระยายมในทางดาราศาสตร์หรือความเชื่อทางโหราศาสตร์จะเกี่ยวพันกับพระยายมในทางธรรม คือเมื่อความตายโคจรมาในภพที่เชื่อว่าจะเป็นอันตรายกับมนุษย์ก็เกิดความกลัว ความกลัวถึงที่สุด คือ กลัวตาย (สพเพ ตสนฺติ ทณฺหสฺส สพเพ ภายนฺติ มจฺจุโน)

ในเทวทูตสูตร เป็นสูตรที่แสดงความตายเป็นบุคคลลาภิษฐานอย่างชัดเจน นายนิริยบาลได้นำเอาชีวิตสัตว์ที่ถึงแก่ความตายไปหาพญายมหรือพระยายมเหมือนที่เข้าใจว่า นำวิญญาณไป แปลกที่ว่ากล่าวเฉพาะที่นำไปสู่นรก ส่วนที่นำไปเป็นดิรัจฉานและเทวดาไม่ได้กล่าวถึง และในพระสูตรพรรณนาถึงนรกอย่างมาก ต่อมาก็ได้ส่งอิทธิพลไปถึงคัมภีร์ที่เขียนขึ้นทีหลังอย่างอรรถกถาและวรรณกรรมพระพุทธศาสนาหลายคัมภีร์ก็ยึดแนวคิดนี้ เช่น ไตรภูมิพระร่วงหรือเตภูมิกถา

ในไตรภูมิพระร่วงได้พรรณานานรหรือความตายอย่างมีนัยสำคัญคือให้คนทำกุศลกรรมอย่างเต็มที่ในขณะที่มีชีวิต เมื่อทำความดีเต็มที่แล้วเกิดผลคือไม่กลัวพญายม ถึงพญายมจะมาเอาชีวิตไปก็ไม่มีสิทธิ์ส่งไปสู่ที่ต่ำหรืออบายภูมิ พญายมมีสิทธิ์ส่งคนตายไปสู่ที่ต่ำเฉพาะผู้ประกอบอกุศลกรรมเท่านั้น อิทธิพลของมัจจุราชที่มีต่อคนในโลกเฉพาะคนที่มองโลกและชีวิตโดยเอาตัวเองเข้าไปผูกพันยึดถือสำหรับคนที่มึนจิตใจพ้นจากความยึดถือแล้วก็พ้นจากอิทธิพลของมฤตยูโดยปริยาย

เอกสารอ้างอิง

พระมหาสมปอง มุทิโต. (2547). *คัมภีร์อริยธานวรรณนา*.

กรุงเทพฯ : ประยูรวงศ์ พรินต์ติ้ง จำกัด.

พลูหลวง.(2511).*การพยากรณ์จรพิสดาร*. พระนคร : เกษมบรรณกิจ.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2538).*พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐ เล่ม 10 (สุตตันตปิฎก ทีฆนิกายสสุ มหาวคโค)*.

นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2556). *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐ เล่ม 15 (สุตตันตปิฎก สัตยัตถนิกายสสุ สคาถาคโค)*.

นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2556). *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐ เล่ม 25 (สุตตันตปิฎก ขุททกปาฐ-สุตตันนิปาตา)*.

นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2546). *พระไตรปิฎกและอรรถกถา ฉบับแปล เล่ม 23*.

นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2546). *พระไตรปิฎกและอรรถกถา ฉบับแปล เล่ม 43*.

นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.

ยอดธง ทับทิมไม้. (2521). *มฤตยู เนปจูน พลูโต เทพเจ้าแห่งความวิบัติ และการทำลายล้างในวิชาโหราศาสตร์ปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ : การเวก.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*.

กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์.

สมเด็จพระสังฆราช (ปสุสเทว). (2555). *สวดมนต์ฉบับหลวง*.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.

เสฐียรโกเศศ. (2515). *เล่าเรื่องในไตรภูมิ*. พระนคร : คลังวิทยา.

Hanks, Patrick and Hilllong, Thomas.(1984).

Collins Dictionary of the English Language.

USA :William Collins Sons & Co. Ltd.